

ZDAŘILÁ KNIHA O KAŽDODENNOSTI BRATISLAVSKÉ UMĚLECKÉ BOHÉMY

MIROSLAV ŠEPTÁK

Třebaže slovenský historik Martin Vašš patří mezi mladé a perspektivní badatele, má již za sebou bohatou vědeckou a publikační činnost. Od roku 2010 působí v pozici odborného asistenta na Katedře slovenských dějin Univerzity Komenského v Bratislavě. Věnoval se například slovenské otázce v meziválečném Československu, minulosti města Prievidza nebo vybraným otázkám historiografie.¹ Přitom vždy tíhnul ke kulturním a sociálním dějinám. Velmi široký tematický zájem zúročil ve třech monografiích o peripetiích vývoje bratislavské umělecké bohémy v období 1920–1945.² Recenzovaná kniha představovala první z trilogie a právem se stala podkladem pro Vaššovo úspěšné habilitační řízení.

Ve srovnání s například německým dějepiscectvím, kde o umělecké bohémě před více než pěti desetiletími zásadním způsobem pojednal literární historik Helmut Kreuzer, české a slovenské vědecké prostředí nenašlo v tomto směru svého badatele.³ Hlavní důvod spočívá v náročnosti tématu a nutnosti pojmut problematiku interdisciplinárně. Vedle znalosti politického kontextu je nezbytné znát a správně aplikovat metodologické postupy z oblasti kulturních studií, dějin idejí a v neposlední řadě sociologie a politologie.

Martin Vašš rozdělil knihu do tří částí. V první provádí důsledný rozbor pojmu „měšťan“ a „umělec“, čímž se zdařile vyrovnal s nedostatečnou povědomostí odborné i laické veřejnosti o bohémě jako kulturně-spoločenském fenoménu. Následně přibližuje přehledným způsobem její podoby a formy s důrazem na konkrétní projevy bohémského životního stylu. Na dalších stránkách monografie zasazuje bratislavskou uměleckou bohému do společensko-kulturního kontextu vývoje Československa a Slovenského státu. Za velmi cenné pokládám její přehledně zpracovanou sociální strukturu (s. 38–39). Nabízí se však otázka, proč au-

1 Vašš, Martin: Slovenská otázka v 1. ČSR (1918–1938). Martin 2011; týž: Prievidza v rokoch 1918–1948. Prievidza 2013.

2 Týž: Zlatá bohéma. Umelecká bohéma v Bratislave 1920–1938. Bratislava 2018; týž: Mezi snom a skutočnosťou. Umelecká bohéma v Bratislave 1938–1945. Bratislava 2018.

3 Kreuzer, Helmut: Die Boheme. Beiträge zu ihrer Beschreibung. Stuttgart 1968.

tor tak důležitou (a v mnohém zásadní) informaci zařadil do úvodní části knihy a nikoli, jak bývá zvykem, do závěru monografie.

K životu a tvorbě umělců patřily kavárny, vinné sklepy (viechy) a noční bary. Pro představitele bohémy plnily více funkcí najednou: navazovali zde kontakty a přátelství, poskytovaly jim ubytování a v neposlední řadě možnost společenské zábavy, jež sloužila jako zdroj inspirace pro další tvorbu. Po nejedné takto náročně strávené noci zvolili někteří z umělců procházky po obou březích Dunaje, aby část z nich opět skončila v podřadných hostincích ve společnosti laciného alkoholu a svobodných slečen (s. 54). Zajímavé je autorovo zjištění, že Bratislava představovala jediné centrum bohémů na Slovensku. Snaha žít a tvořit někde jinde, například v Piešťanech nebo Martině znamenala ocitnout se na „periferii“ bohémské komunity i vyrovnat se s menším množstvím příležitostí pro odpovídající zdroj obživy.

Těžiště knihy spočívá v analýze bratislavské výtvarné a spisovatelské avantgardy. Vzestup zdejšího bohémství souvisí se vznikem Československé republiky a posílením slovenského vlivu ve městě. Budování nových úřadů v souvislosti s reorganizací veřejné správy a založení Univerzity Komenského postupně vytlačilo do té doby převažující maďarský a německý vliv. Nové politicko-správní poměry na Slovensku vytvořily vhodné předpoklady pro zrod svébytné slovenské intelektuální elity, mezi níž patřili rovněž literáti a výtvarníci. Za přínosné pokládám autorovo rozdělení bratislavské umělecké bohémy podle ideové a politické preference. Život umělce znamenal vydat se cestou nejisté existence a zdroje obživy. Nebýt štědrých mecenášů, mnozí z nich by skončili v zapomnění a na okraji společnosti. Mezi významné podporovatele umělců patřili směrodatné osobnosti slovenské politiky, jako například Vavro Šrobár nebo Juraj Slávik (s. 65–71, 77–84).

Druhá část knihy se skládá z biogramů vybraných zástupců výtvarné bohémy, přičemž autor usiluje o výstižnou charakteristiku jednotlivých protagonistů knihy. Třetí část přibližuje osudy, zvyklosti a peripetie života i tvorby bratislavských spisovatelů. Autorova stylistická dovednost mu umožnila podat plastický obraz každodennosti života bratislavských bohémů od návštěvy atelierů, kaváren, vinných sklepů, nebo jiných nočních podniků. M. Vašš přitom určil klíčové osobnosti jednotlivých uměleckých směrů, výtvarníka Janka Alexyho a spisovatele Tido J. Gašpara.

Mezi silné stránky knihy patří poctivá heuristika. Autor využil velké množství nevydaných pramenů a potvrdil tak skutečnost, že výzkum v archivech patří stále mezi zásadní pilíře historikova řemesla. Zohlednil především osobní fondy literátů a výtvarníků uchovávané v Archivu výtvarného umenia Slovenskej národnej galérie a v archivu Slovenskej národnej knižnice – Literárního archivu. K tomu je nezbytné dodat, že se jedná často o prameny s různou a někdy i problematickou výpovědní hodnotou, s čímž se musel vyrovnat. Stranou zájmu mladého historika

nezůstaly ani četné vydané prameny osobní povahy a dobový tisk, jež vhodným způsobem doplnily nebo pomohly kriticky zhodnotit archivní materiály.

Drobnou připomínku mám k osudu představitelů bratislavské avantgardy po roce 1948. Tato skupina v podstatě zanikla v důsledku společensko-politických změn. Osudy jednotlivých umělců nabraly zcela nečekaný směr. Vládnoucími komunisty prosazovaná povinnost podřídit umění budování socialismu, po sovětském vzoru hledání „vnitřního“ nepřítele i neochota přizpůsobit se konvencím přiměly některé protagonisty knihy k emigraci nebo dokonce zapříčinily jejich pobyt ve vězení. Autor by měl o často bolestném předělu v jejich životě pojednat obsírněji, případně zkusit přiblížit, zda bohémský život provozovali tajně v uzavřených „stolových“ společnostech.

Monografii doplňuje jmenný rejstřík a fotografická příloha s vyobrazením hlavních aktérů. Kniha by si však zasloužila reprezentativnější tvrdou vazbu. Práce Martina Vašše pojednávající o bratislavské spisovatelské a výtvarné bohémě v období 1920–1945 představuje obsáhlou analýzu zvoleného tématu; zaplňuje pomyslné „bílé místo“ ve slovenském historickém bádání. Činí tak způsobem, které si zaslouží uznání. M. Vašš se spolehlivě vyrovnal s rozmanitými metodologickými koncepty, s velkým množstvím pramenů různé vypovídací hodnoty, přičemž text dokázal koncipovat čtivě. Kniha do jisté míry navnadila čtenáře. Mohu jim vřele doporučit, aby sáhli rovněž po zbývajících dílech zmiňované trilogie.

Lze si jen přát, aby slovenský historik měl kvalitní institucionální podmínky k další činnosti. V knize prokázanou tvůrčí schopnost a vědeckou erudici může zbrzdit ztráta motivace nebo specifika akademického prostředí spojená s nadměrnou a často nesmyslnou byrokracií.

Vašš, Martin: Bratislavská umelecká bohéma v rokoch 1920–1945, Univerzita Komenského v Bratislave. Bratislava 2016, 456 s.